

9. Beine M., Parsons C. (2015). "Climatic factors as determinants of international migration", *The Scandinavian Journal of Economics*, 117, no. 2, pp. 723-767, available at: <http://www.afd.fr/webdav/shared/PORTAILS/RECHERCHE/evenements/Migrations-developpement-2012/Beine-Parsons.pdf> (Accessed 27 December 2016)

10. Czaika M., Haas H. (2016). "The effect of visas on migration processes", *International Migration Review*, available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/imre.12261/epdf> (Accessed 27 December 2016)

11. Dustmann, C., Okatenko, A. (2014). "Out-migration, wealth constraints, and the quality of local amenities", *Journal of Development Economics*, no. 110, pp. 52–63, available at: http://www.cream-migration.org/publ_uploads/CDP_13_13.pdf (Accessed 27 December 2016)

12. Massey, D. S. (2015). "A Missing Element in Migration Theories", *Migration Letters*, no. 12. 3, pp. 279–299, available at: <http://www.tplondon.com/journal/index.php/ml/article/viewFile/568/411> (Accessed 27 December 2016)

Стаття надійшла до редакції 13.01.2017 р.

УДК 331.07

Древаль Ю.Д.,

д-р держ. упр., проф.,
кафедра охорони праці та техногенно-екологічної безпеки,
Національний університет цивільного захисту України
dreval_y@mail.ru

Василик А.В.,

канд. екон. наук, доц.,
кафедра управління персоналом та економіки праці,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
alla_vasylyk@ua.fm

Древаль Ю.Д.,

д. гос. упр., проф.,
кафедра охраны труда и техногенно-экологической безопасности,
Национальный университет гражданской защиты Украины

Василик А.В.,

канд. экон. наук, доц.,
кафедра управления персоналом и экономики труда,
ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет
имени Вадима Гетьмана»

Dreval Yu.D.,

Doctor of Public Administration, Professor,
Department of Occupational Safety and Technogenic and Ecological Safety,
National University of Civil Protection of Ukraine

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ПРОГРАМНИХ ЗАСАД МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ

ГЛОБАЛИЗАЦИЯ КАК ФАКТОР РАЗВИТИЯ ПРОГРАММНЫХ ПРИНЦИПОВ МЕЖДУНАРОДНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ТРУДА

GLOBALIZATION AS A FACTOR OF PROGRAM PRINCIPLES OF INTERNATIONAL LABOUR ORGANIZATION

Проаналізовано передумови, програмні засади та напрями забезпечення справедливої глобалізації як основи міжнародного врегулювання сучасних соціально-трудових відносин. Визначено роль концепції гідної праці у напрямках сприяння справедливій глобалізації. Доведено, що програмна та нормотворча діяльність МОП якраз і спрямована на вирішення двоєдиного стратегічного завдання: використання потужного глобалізаційного ресурсу та додаткового захисту людини праці.

Проанализированы предпосылки, программные принципы и направления обеспечения справедливой глобализации как основы международного урегулирования современных социально-трудовых отношений. Определена роль концепции достойного труда в направлениях содействия справедливой глобализации. Доказано, что программная и нормотворческая деятельность МОТ как раз и направлена на решение двуединой стратегической задачи: использование мощного глобализационного ресурса и дополнительной защиты человека труда.

Preconditions, program principles and directions of providing a fair globalization as the modern international regulation basis of social and labor relations was analyzed. The role of decent work in the areas of promoting fair globalization is determined.

The clarification and development of international labor standards and the international law implementation into the national labor law and their application in the labor protection activities become particularly important issues in the modern conditions of globalization.

Improved that social dimension of globalization is directly related to the interests of the general public, where the fore the issue of safety, health and education. Program and standard-setting activities of the ILO in such circumstances is precisely aimed at addressing the dual strategic objectives: the use of powerful globalization resource and additional protection of working people.

The most important areas to ensure fair globalization include: converting decent work a global goal; ILO support coherent national policy to ensure fair globalization; promotion of decent work in global production systems; strengthening the system of international labor standards.

Ключові слова. Глобалізація, Міжнародна організація праці, соціально-трудові відносини, праця, гідна праця, соціальна справедливість.

Ключевые слова. Глобализация, Международная организация труда, социально-трудовые отношения, труд, достойный труд, социальная справедливость.

Keywords. Globalization, International Labour Organization, social and labor relations, labor, decent work, social justice.

Вступ. Сучасне суспільство швидко змінюється, зазнаючи тиску потужних, і не завжди лінійно однозначних чи прогресивних явищ і процесів. Чи не найвагомішим чинником сучасної суспільної та соціально-економічної трансформації слушно вважається глобалізація, яка є відносно новою і найбільш розвинутою

стадією розвитку вже давно відомого процесу інтернаціоналізації (транснаціоналізації) різнобічних аспектів суспільних відносин. В умовах глобалізаційних процесів особливо великого значення набуває питання уточнення та розвитку міжнародних трудових стандартів, а також імплементації міжнародних правових норм у національне трудове право та їхнього застосування у працевпорядній діяльності. Усе це зумовлює необхідність дослідження діяльності Міжнародної організації праці (далі – МОП), яка й опрацьовує та ухвалює міжнародні трудові норми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «глобалізація» застосовувався упродовж багатьох десятиліть, але лише у 1980-ті рр. він став фігурувати в якості базового елемента різних концептуальних програм і концепцій. Значущість глобалізації спонукала появу численних спеціальних досліджень, зокрема за авторством У. Бека, З. Бжезинського, І. Валлерстайна, Ю. Габермаса, Г. Ділігенського, В. Іноземцева, Р. Робертсона, Дж. Стігліца, М. Чешкова та деяких інших дослідників. Проте, і на сьогодні ще тривають дискусії щодо базових оцінок глобалізації. Як стверджують Д. Мартен, Ж.-Л. Мецжер і Ф. П'єр, «можна назвати «глобалізацією» будь-який процес, що має певні світові виміри, але це нічого нам не говорить про різноманітність транснаціональних механізмів зв'язку» [1, 8].

Ця теза частково підтверджується і деякими розробками з проблематики впливу глобалізації на розвиток сучасних соціально-трудових відносин, а також з проблематики спонукальних чинників розвитку програмних засад і нормотворчої діяльності МОП у складних умовах сьогодення. Дійсно, інколи термін «глобалізація» фігурує лише в якості своєрідної «візитної картки» рукопису на тему міжнародних соціально-трудових відносин і не містить жодних змістовних характеристик.

Постановка завдання. Завданням статті, з урахуванням зазначених аргументів, визначено систематизацію основних проявів глобалізації у сфері соціально-трудових відносин, і на цій основі уточнення напрямів розвитку програмних засад МОП.

Результати дослідження. Глобалізація відображає об'єктивний процес посилення взаємопроникнення та взаємозалежності сучасних соціально-економічних і суспільно-політичних процесів у світовому масштабі, які не лише долають національні бар'єри, але й поєднують на перший погляд несхожі й різновекторні явища. За нашою оцінкою, серед багатьох визначень цього явища найбільш наближеними до істини є поєднання таких чотирьох: Глобалізація – це «вища стадія інтернаціоналізації» (М. Шимаї [2, с. 52–53]), «вища на даний момент фаза інтернаціоналізації (інтеграції) економіки і політики, а в зародковому стані – і культури» (В. Пефтієв, В. Черновська [3, с. 39]), яка першочергово проявляється «у зростаючій взаємозалежності різних суспільств» (Г. Ділігенський [4, с. 8]), і під впливом якої «прірва між багатими та бідними розширюється» (Дж. Стігліц [5, с. 24]).

У розрізі проблематики дослідження найперше на увагу заслуговує глобалізація соціально-економічних і трудових відносин (якою, до речі, і закладався фундамент усіх інших проявів і наслідків глобалізаційних процесів).

Такий аспект глобалізаційних процесів неможливо оцінити якось однозначно. Економічна глобалізація загалом є закономірним прогресивним процесом,

що базується на технічному прогресі та новітніх технологіях. До основних зрушень у світовій економіці та національних економіках першочергово якраз і слід віднести широкі можливості для інтеграційних процесів (для прикладу можна взяти динамізм і процвітання багатьох країн Південно-Східної Азії, так званих «азійських тигрів»). До позитивних наслідків глобалізації також належать ефективніший розподіл ресурсів, загострення міжнародної конкуренції, мобілізація значних обсягів фінансових ресурсів тощо. Послаблюється і почуття ізольованості, що відчувало населення так званого «третього світу», яке дедалі більшою мірою сприймає правила та норми розвинених країн. Усе це створило й передумови для вирішення багатьох соціально-економічних проблем, серед яких захист довкілля і поліпшення умов праці.

Проте, не можна зводити усі прояви та наслідки глобалізації виключно до економічних інтеграційних процесів. Не випадково останнім часом навіть у середовищі економістів слушно наголошується на тому, що якраз посилення політичної складової є одним з важливих аспектів сучасної глобалізації (деякі дослідники при цьому навіть вживають словосполучення «якісно нові аспекти...»). На думку Е. Лимонової, цьому сприяє економічна і соціальна політика дерегуляції та лібералізації, яка проводиться як у країнах розвинутих регіонів, так і країнах регіонів, що розвиваються [6, с. 157].

Водночас слід визнати і той факт, що глобалізація надає більше переваг розвинутих країнам. Дійсно, якраз країни так званого «третього світу» найчастіше зазнають дошкульних наслідків глобалізації. Це, зокрема, посилення залежності від розвинутих країн, збільшення зовнішніх боргів, поглиблення неоднорідності, усе більше відставання рівня життя, диференціація доходів. Так, за оцінками експертів, 358 мільярдів у світі володіють таким же багатством, як 2,5 млрд населення Землі. На розвинуті країни, які приблизно складають 20 %, припадає 84,7 % світового ВВП, 84,2 % світової торгівлі та 85,5 % заощаджень [7, с. 17].

Значно посилюють свої позиції і Транснаціональні корпорації (ТНК), які відіграють ключову роль у світових економічних процесах. На сьогодні вже налічується понад 40 тис. таких корпорацій, з них біля семиста найбільших, які виробляють понад 60 % ВВП і охоплюють зайнятстю майже 85 млн осіб [8, с. 745]. Активізація діяльності ТНК спричинила загострення проблеми соціально-трудових відносин у світовому масштабі, яка полягає у створенні значного числа корпоративних внутрішніх правил у сфері праці та підриву авторитету соціально-трудових стандартів.

Доволі відчутно прояви та наслідки глобалізації впливають і на людей у світі праці. У складних умовах сьогодення стрімко зростає значення нематеріальних факторів виробництва, зростання значення розумової праці, брендів, технологічних ресурсів конкурентоспроможності. За цієї причини загострюється проблема так званої «деіндустріалізації економіки», яка, згідно з аналізом А.А. Тейта, полягає у скороченні частки важкої промисловості та відзначається значним соціальним ефектом [9, с. 64]. Значного загострення набуває проблема скорочення робочих місць і масових звільнень. Адже, за деякими підрахунками, для повного забезпечення виробничих процесів достатньо лише 20 % найкваліфікованіших працівників. Проведені в рамках Міжнародного бюро праці (МБП) дослідження також виявили майже повсюдне зниження оподаткування високих доходів, що означає скорочення тієї частки національного доходу, що перероз-

поділяється на користь менш забезпечених верств. Відтак, зменшується фонд заробітної плати та звужуються можливості для повноцінного забезпечення соціального страхування.

Різнобічні прояви глобалізаційних процесів дедалі частіше враховуються в діяльності багатьох міжнародних організацій, зокрема Міжнародного валютного фонду (МВФ), Всесвітнього банку (ВБ), Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Всесвітньої торгівельної організації (ВТО). У результаті нормотворчої діяльності цих організацій якраз і формується та поступово вдосконалюється процес міжнародного інституювання глобалізації.

Якщо ж ув'язати різнобічні управлінські заходи з міжнародними соціально-трудовими відносинами, то на чільне місце якраз і слід помістити програмну, нормотворчу та організуючу діяльність МОП в умовах глобалізаційних процесів. Від діяльності цієї авторитетної організації значною мірою залежать як загальне спрямування світових соціально-економічних процесів, так і вдосконалення захисту різнобічних верств працівників у нових умовах. Дійсно, працівник є центральним елементом економічних процесів і, займаючи провідне місце в економічній системі, має бути надійно захищеним.

Уже на початку 2002 р. під егідою МОП була сформована Всесвітня комісія із соціальних аспектів глобалізації (ВКСАГ, в англійській аббревіатурі – WCSGD), яка одразу ж розпочала активну діяльність. В аналітичній літературі відзначається, що діяльність Комісії надає змогу перейти від конфронтації до діалогу, новими очима поглянути на факти та аргументацію, а також досягнути консенсусу відносно подальших дій в умовах глобалізації.

Генеральний директор МБП Хуан Сомавія, виступаючи на відкритті 90-ої сесії МКП 10 червня 2002 р. у Женеві, охарактеризував основні підходи до уточнення діяльності МОП у нових умовах наступним чином: «Нам перш за все необхідна концепція глобалізму, яка б завоювала собі місце в умах людей і виборців по всьому світу та щодо якої ми могли б сказати, що вона відповідає їхнім сподіванням і побоюванням. Це не може бути однією моделлю на всі випадки життя, а це скоріше – широкий підхід, який надає можливість вибору через механізм демократичного прийняття рішень» [10, с. 79].

У нових умовах МОП опікується насамперед забезпеченням «справедливої глобалізації», яка і стала однією з найважливіших рис урегулювання сучасних соціально-трудових відносин. Під «справедливою глобалізацією», згідно з визначенням МОП, розуміється така глобалізація, що створює сприятливі можливості для всіх учасників соціально-трудових відносин.

Зусиллями ВКСАГ було детально опрацьовано питання справедливої глобалізації та подано його на розгляд сесії Міжнародної конференції праці (МКП). У підготовленій на цій основі доповіді Генерального директора МБП на тему «Справедлива глобалізація: Роль МОП» (поданої на 92-ій сесії МКП у 2004 р.) підкреслюється, що знаходження розумного вирішення цієї проблеми «стане найближчим часом одним з головних випробувань для керівних структур у всіх сферах життя – для урядів, ділових кіл, профспілок, громадянського суспільства, парламентів, місцевих влад, міжнародних організацій, релігійних і духовних традицій та інших форм організацій громадян». У доповіді також наголошується на тому, що окреслене завдання є невід'ємним компонентом програмних заasad МОП [11, 1].

Згідно змісту Доповіді до найважливіших напрямів забезпечення справедливої глобалізації належать:

- перетворення концепції гідної праці на глобальну мету (включаючи створення загальної основи для цього шляхом діалогу, конкретизацію та гармонізацію зусиль усіх зацікавлених сторін, здійснення діяльності «широким фронтом», мобілізацію потенціалу трипатизму);

- підтримка МОП узгодженої національної політики з метою забезпечення справедливої глобалізації (з наголосом на проведенні національних діалогів, національних оглядів соціальних наслідків міжнародної економічної, фінансової і торгівельної політики, реструктуризації економіки, забезпечення гідної праці на місцевому рівні);

- сприяння гідній праці в глобальних виробничих системах (охоплюючи соціальні і трудові наслідки їхньої діяльності, вдосконалення знань, нарощування виробництв і паралельно з цим розвитку зайнятості, заохочення глобального соціального діалогу);

- укріплення системи міжнародних трудових норм (зокрема, надання допомоги країнам-членам у справі реалізації таких норм, здійснення рішучих дій у разі виявлення суттєвих і постійних порушень);

- мобілізація дій у цілях перемін (удосконалення діяльності профспілок, використання потенціалу організацій роботодавців, підвищення представництва жінок, використання технічного потенціалу соціальних партнерів, стратегічні альянси з організаціями громадянського суспільства, соціальні партнерські відносини управління глобалізацією (систематизовано за [11]).

Наведені розробки покладено в основу Декларації МОП про соціальну справедливість у цілях справедливої глобалізації, яка була одногосно прийнята у червні 2008 р. на 97-й сесії МОП. У ній систематизовано основні прояви та наслідки глобалізаційних процесів, які безпосередньо стосуються соціально-трудових відносин і захищеності людей праці. Відзначено, що процес економічного співробітництва та інтеграції дозволяє багатьом країнам скористатися високими темпами економічного зростання та розширення зайнятості (зокрема, заохочуючи представників сільської бідноти до адаптації в міську економіку). Проте, ці ж процеси приводять і до загострення численних проблем, пов'язаних з нерівністю у сфері доходів, хронічно високим рівнем безробіття та бідності, вразливістю національної економіки за причини зовнішніх потрясінь, зростанням неформальної економіки та неформальної зайнятості тощо. В якості ж основи для вирішення таких проблем підкреслюється необхідність застосування глобального і комплексного підходів, які мають відповідати Програмі гідної праці та чотирьом стратегічним завданням МОП. Визнається наявність взаємозалежності та взаємодоповненості цих завдань, а також підкреслюється необхідність «синергії» між ними. Проте, і за таких обставин наголос ставиться на соціальному діалозі, трипартизмі та соціальному захистові працівників [12].

Висновки. Властиві сьогоденню потужні глобалізаційні процеси, які наперед неможливо оцінити якось однозначно, відзначаються значним спектром позитивних і проблемних якостей. Найбільш зримо такі характеристики глобалізації виявляються у розвиткові міжнародних соціально-трудових відносин. А це, у свою чергу, вимагає належного реагування на зміни та вдосконалення міжнародних соціально-трудових стандартів. Дійсно, соціальний вимір глобалі-

зації безпосередньо пов'язаний з інтересами широких верств населення, де на перший план виходять питання безпеки праці, охорони здоров'я та освіти. Програмна та нормотворча діяльність МОП у таких умовах якраз і спрямована на вирішення двоєдиного стратегічного завдання: використання потужного глобалізаційного ресурсу та додаткового захисту людей праці.

Література

1. *Мартен Д.* Соціологія глобалізації / Домінік Мартен, Жан-Люк Мецжер, Філіп П'єр; пер. з фр. Є. Марічева. – К.: Видавн. Дім «КМ Академія», 2006. – 302 с.
2. *Шимаи М.* Глобализация как источник конкуренции, конфликтов и возможностей / М. Шимаи // Проблемы теории и практики управления. – 1999. – № 1. – С. 52–58.
3. *Пэфтиев В.* Развивающийся мир: глобализация или регионализация? / В. Пэфтиев, В. Черновская // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 7. – С. 39–44.
4. *Дилигенский Г.* Глобализация в человеческом измерении / Г. Дилигенский // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – №7. – С. 4–15.
5. Stiglitz J.E. Globalization and Its Discontents / J.E. Stiglitz. – N.Y. : W.W. Norton & Co, 2002. – 282 p.
6. *Лимонова Е.М.* Трансформація економічного змісту ТНК в умовах глобалізації / Е.М. Лимонова // Європейський вектор економічного розвитку. – 2013. – № 2 (15). – С. 155–164.
7. *Глуха Г.Я.* Глобалізація та економічне зростання / Г.Я. Глуха // Академічний огляд. – 2014. – № 1. – С. 17–23.
8. *Співак В.М.* Глобалізація та її вплив на політичну систему суспільства / В.М. Співак // Держава і права. Юридичні і політичні науки: зб. наукових праць. – 2010. – Вип. 50. – С. 740–747.
9. *Тейт А.А.* Глобализация – угроза или новые возможности для Европы? / Алан А. Тейт // Проблемы теории и практики управления. – 1998. – № 5. – С. 63–66.
10. Выполнение программы МОТ в 2002–2003 годах. Доклад Генерального директора / Международная конференция труда, 92-я сессия 2004 г. – Женева: МБТ, 2004. – 117 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ilo.org/public/russian/standards>
11. Справедливая глобализация: Роль МОТ. Доклад Генерального директора о Всемирной комиссии по социальным аспектам глобализации / Международная конференция труда, 92-я сессия 2004 г. – Женева: МБТ, 2004. – 75 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ilo.org>
12. Декларация МОТ о социальной справедливости в целях справедливой глобализации / принята Международной конференцией труда на ее 97-й сессии, Женева, 10 июня 2008 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/fair_globalization.pdf

References

1. Marten, D. and Metzsher, Zh.-L. and Pyer F. (2006) *Sotsiolohiya hlobalizatsiyi* [Sociology of globalization] Translated by Maricheva, Ye., Vydavn. Dim «KM Akademiya», Kyiv, Ukraine.

2. Shimai, M. (1999) "Globalization as a source of competition, conflict and opportunities", *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, no 1, pp. 52–58.
3. Peftiev, V. and Chernovskaya, V. (2000) "The developing world: globalization or regionalization?", *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya*, no 7, pp. 39–44/
4. Diligenskiy, G. (2002) "Globalization in the human dimension", *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniya.*, no 7, pp. 4–15.
5. Stiglitz, J.E. (2002) *Globalization and Its Discontents*, N.Y.: W.W. Norton & Co, 282 p.
6. Lymonova, E.M. (2013) "Transforming the economic content of MNCs in globalization", *Yevropeys'kiy vektor ekonomichnoho rozvytku*, no 2 (15), pp. 155–164.
7. Hlukha, H.Ya. (2014) "Globalization and economic growth", *Akademichnyy ohlyad*, no 1, pp. 17–23.
8. Spivak, V.M. (2010) "Globalization and its impact on the political system of society", *Derzhava i prava. Yurydychni i politychni nauky: zb. naukovykh prats'*, Vol. 50, pp. 740–747.
9. Teyt, A.A. (1998) "Globalization – a threat or an opportunity for Europe?", *Problemy teorii i praktiki upravleniya*, no 5, pp. 63–66.
10. Implementation of the ILO program in 2002 – 2003. Report of the Director-General / International Labour Conference, 92nd Session 2004 – Geneva: ILO, 2004. – 117 p. available at: <http://www.ilo.org/public/russian/standards> (Accessed 17 December 2016)
11. A fair globalization: The role of the ILO. Report of the Director-General on the World Commission on the Social Dimension of Globalization / International Labour Conference, 92nd Session 2004 – Geneva: ILO, 2004. – 75 p. available at: <http://www.ilo.org> (Accessed 17 December 2016)
12. ILO Declaration on Social Justice for a Fair Globalization / adopted by the International Labour Conference at its Ninety-seventh Session, Geneva, 10 June 2008 available at: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/fair_globalization.pdf (Accessed 17 December 2016)

Стаття надійшла до редакції 23.12.2016 р.

УДК 331.5

Смачило В.В.,

канд. екон. наук, доц., проф.,
miroslava.valya@ukr.net

Устіловська А.С.,

аспірант, викладач,
ustilovskaya.an@ukr.net
кафедра економіки,

Харківський національний університету будівництва та архітектури

Смачило В.В.,

канд. екон. наук, доц., проф.,

Устиловская А.С.,

аспірант, преподаватель,
кафедра экономики,

Харьковский национальный университет строительства и архитектуры